

Tin Lemac

KIŠA SNIJEG I NIŠTA – UČILA GOVORITI (ŠIVANJE TEKSTA METAFOROM U POEZIJI ANKE ŽAGAR)

Tin Lemac, Zagreb, izvorni znanstveni članak

UDK 821.163.42.09 Žagar, A.-1

U radu se oblikuje prijedlog stilografije pjesničkog teksta Anke Žagar i dokazuje kako je metafora ključni princip njegova generiranja i funkcioniranja. Izdvajaju se bitne stilističke jedinice kao što su tipovi metafora, neologizmi, interpunkcijska sredstva u desemantiziranu ozračju, parcelacije i polidiskurzivne interferencije koje su oblikovane metaforom i dio su rastućih metaforičkih mreža teksta po načelu horizontalne izotopije.

Ključne riječi: *metafora; neologizam; pjesnički tekst; horizontalna izotopija*

1. Uvod

U dosadašnjoj hrvatskoj književnokritičkoj i stilističkoj tradiciji nije se odveć sustavno, promišljeno i predano bavilo poezijom Anke Žagar. Razlog tomu i nije nedokučiv jer je pjesnički korpus navedene pjesnikinje ionako predstavljao novost u svakoj točki semantičkog polja te riječi. Pjesnikinja se javila 1983. godine osvojivši nagradu na Goranovu proljeću zbirkom *Išla i ... sve zaboravila*. (Žagar, 1983) U navedeno je razdoblje ušla kao novi pjesnički koncept na diskurzivnoj ravnini semantičkog konkretizma (*semiotička modelativna matrica* (Milanja, 1980, 27)) čiji se korijeni protežu još u sedamdesete godine i tzv. offaško pjesništvo, kvorumaškoga književnoumjetničkog (napose pjesničkog) projekta i nadolazećeg postmodernizma koji su hrvatski književni povjesničari pomakli u 1985. godinu. Svojom je pjesničkom zbirkom ukazala svoju duboku ukotvljenost u semantički konkretizam, tj. u njegove bitne poetičke značajke kao što su bitno privilegiranje označiteljske razine teksta i naglašavanje označiteljskih igara u postsosirovskoj konstelaciji, širenje semantičkih polja riječi i prevrat sadržaja svijesti, teorijska osviještenost o činu pisanja i revitalizacija jezične entropije i dimenzije jezične mitskosti. (Maleš u: Vuković, 2004, 24) Pozicionirajući se među kvorumaše, Anka Žagar se priklonila nastavku semantičkog konkretizma s jakom pozicijom lirskog subjekta, osebujnim pjesničkim jezikom i inzistiranjem na njegovoj magiji kao jednom

od mogućih poetičkih smjerova tog projekta. U književnoj je povijesti poznato kako su 80-te unijele stanovitu diseminaciju u poetički prostor hrvatske književnosti i kako jedinstveni poetički nazivnik nije moguće imenovati zbog postojanja rukopisa s različitim poetičkim sastavnicama kao što su konkretizam, neomanirizam, ... (Vuković, 2004, 24). Postmodernističke poetičke karakteristike se naziru u izrazitoj, naglašenoj intertekstualnosti i metajezičnosti samoga pjesničkog pisma.

Pokušaj aproksimativnog književnopovijesnog određenja njezina korpusa bi bio nepotpun kad bismo zanemarili crte autohtonosti u njezinoj poeziji i odali se nekritičkom i površnom uvidu u njezin rad. Njih je lucidno iznjedrio Krešimir Bagić u svojoj stilističkoj studiji *Živi jezici*. Prva od tih odrednica je svijest o jeziku kao nedovršenom i nedovršivom mediju subjekta pjesnikovanja i subjekta recepcije, poosobljavanju svih lingvističkih razina u stvaranju jezika samosvojne i samodostatne semantike, montiranja citatnih atrakcija u polidiskurzivne mreže bez ikakva ironijskog ograđivanja od njih (Bagić, 1994, 115) i hipermetaforizacija¹ kao osnovni stilistički generator njezina pjesničkog teksta.

Bagićeva stilistička i Vukovićeva (Vuković 2004) književnoteorijska promišljanja o poeziji Anke Žagar jedina su dva cjelovitija prikaza navedene problematike. Ona se mogu nadopuniti zapisima iz pogovora zbirkama i recenzijama kratkog daha i time bismo dobili cijeli skromni korpus sekundarne literature. Sumiranjem svih idejnih koncepata iz navedenog, dolazimo do zaključka da se Anka Žagar može pridružiti plejadi suvremenih hrvatskih pjesnika s iskustvom jezika koje je sedamdesetih godina detaljno obradio Zvonimir Mrkonjić. (Mrkonjić, 1971, 112)

Smještanje Žagaričine poezije u jezično iskustvo i inzistiranje na jeziku kao jedinom mediju komunikacije daje legitiman uvid u ono što ću pokušati razjasniti ovim radom. Koncentrirat ćemo se na problem njezina pjesničkog teksta, tj. problem njegova generiranja. Mogli bi navoditi koji su sve stilistički elementi prisutni u njezinu radu i pozitivistički "izračunati" njihov udio u cjelokupnom tekstu, ali to nam nije namjera jer smatramo da je njezin pjesnički tekst bitno sastavljen od nekoliko dijelova koji bitno uvjetuju njegovu semantiku i recepciju. To su metafore (u daljnjim će poglavljima biti podrobno razrađena njihova stilistika), neologizmi, interpunkcijska sredstva u deseman-tiziranu ozračju, polidiskurzivne interferencije i parcelacije. Nabrojani elementi krše znanstveni formalizam obrade jer pripadaju raznim jezičnim razinama i mogli bi stvoriti pomutnju iz kojeg kuta se promatra navedena problematika. Naime, to se događa samo naizgled jer se svi elementi promatraju kontekstualno uključeno, što znači da su nužno vezani za tekstnu razinu i svi su dijelovi prožimajućih metafora koje se objedinjuju u jednu, jakobsonovski rečeno, sveprotežnu metaforu pjesme *per definitionem*.

¹ Termin *hipermetaforizacija* je preuzet iz knjige Marine Kovačević "Poetika mijena". On označava "preuredi-vanje pjesničkog koda koje obuhvaća značajnsku fakturu pjesničkog jezika unoseći u nju viši stupanj apstraktnosti, a vidna mu je posljedica ukidanje leksičkog kontigviteta."

2. Metafora kao temeljna stilografska točka pjesničkog opusa

U Žagaričinoj se poeziji metafora javlja kao glavni generator pjesničkog teksta. Mogli bismo je nazvati i konektorom teksta (Velčić, 1987, 19) jer se pojavljuje kao temeljna poveznica dispergiranih tekstnih segmenata. Što se tiče koherencije pjesničkih tekstova Anke Žagar, teško da bismo mogli o njoj govoriti kao pojmu definiranom u tekstnoj lingvistici jer njezini tekstovi, najblaže rečeno, nemaju koherenciju koju posjeduju neke druge vrste tekstova. Tomu je tako jer svaki novi entitet biva metaforiziran nekim novim entitetom i metaforičke mreže samo rastu i čini se da se ne bi mogle zaustaviti. U ovom se radu orijentiramo na značaj metafore kao tropa koji se definira kao prenošenje značenja po sličnosti i tvorba ekspresema raznim jezičnim jedinicama na raznim jezičnim planovima baratajući ekstenzijom, nultom ekstenzijom ili promjenom doslovnog značenja.² Ulančavanje metafora je u svjetskoj književnoj povijesti poznato kao maniristički stilski postupak (Hocke, 1975, 66), ali Žagarova ga bitno osnažuje i produbljuje. Metafora se može analizirati na razne načine i nikad nije u potpunosti sigurno kako ćemo dobiti zadovoljavajući odgovor. Uz danas najsuvremeniji kognitivistički pristup, postoji i, ovom radu primjereniji, lingvostilistički pristup. Smatramo da je taj pristup primjereniji upravo zbog manirističkih obilježja samoga pjesničkoga jezika i ostalih elemenata spomenutih u uvodu koji čine dio jezične fakture pjesničkog teksta. Kognitivistička analiza metafora dovodi do njihovog siromašnog potencijala utvrđenih tipova i zastupljenosti u samo nekim domenama kao što su stupnjevi oživljavanja (Čulić, 1994, 59) i personifikacije (Lakoff, Johnson, 1980, 70, Čulić 1994, 59) i da se njihovom ekstenzijom (Lakoff, Turner, 1989, 127) dobivaju pjesničke metafore obilježene kao nekonvencionalne (Čulić, 1994, 59) i nearbitrarne (Žic Fuchs, 1992, 593).

Mišljenja o književnom tekstu kao generičkoj vrsti reprezentanta za lingvostilističku analizu, besprijekornu znanstvenost i gotovo egzaktan pristup takve analize (Lanović, 2001, 126) smatramo nevaljanima jer svaka vrsta analize književnoga djela uključuje neku vrstu subjektivne procjene djela, tj. opredjeljenje za jednu privilegiranu perspektivu gledanja, a teza o postojanju ičega objektivnog i egzaktnog je vrlo upitna. Smatramo da ova vrsta analize plijeni podatno tlo pri detektiranju estetskih jezičnih sredstava kao što su stilemi i markirana jezična mjesta, ali da samo djelo ostaje u cjelini neobuhvaćeno i nedoživljeno zbog visokoga stupnja formalizacije koju lingvistika zahtijeva i da su njome stvoreni uvjeti za daljnja književnoteorijska promišljanja. (Radenković, 1974, 62)

Analiza metafora je podijeljena u manje cjeline koje se tiču njihove stilističnosti. To su:

- glasovne metafore
- sročne sintagmatske metafore
- sročne sintagmatske metafore s priložnom intenzifikacijom

² Parafraza definicije Milorada Ćorca koji se poveo za interakcionističkom teorijom metafore ne naglasivši to nigdje eksplicitno. (Ćorac, 1982, 50)

- sintagmatske metafore nastale upravljanjem
- metafore kao razlomljene strukture u dijelu stiha
- metafore na razini stiha
- metafore u usporedbama
- apostrofe – metafore
- metafore u matrici “sastavnica (e) – sastavnica (e)”.

2.1. Glasovne metafore

Glasovne su metafore poznate u fonetičkoj literaturi (Vuletić, 1999, 2005). Njihove su zasade spoznaje o akustičkim, artikulacijskim i auditivnim karakteristikama glasova, tj. njihovom materijalnošću kojima upućuju na svoj sadržaj, a definiraju se kao povezivanje različitih sadržaja glasova preko njihove sličnosti i blizine njihovih označitelja. (Vuletić, 1999, 2) Tipične glasovne metafore su aliteracija, asonanca, rima i homofonske veze. (Vuletić, 2001, 18) U Žagaričinoj poeziji prevladavaju asonanca i aliteracija. Žagaričine asonance i aliteracije dijelovi su metafora na sintaktostilističkoj razini i one se ostvaruju na toj nižoj, a i na tekstnoj kao najvišoj razini. Navest ćemo neke od njih:

- *napišem šuma i bude šuma* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *kako sam ponizna kako sam moćna* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *ruka će zalelujati se alelujati* (Žagar, 1984, nepaginirano)
- *škrinja si žalosna* (Žagar, 1984, nepaginirano)
- *bilo je napeto u noć razapeto* (Žagar, 1987, 1)
- *slovo bje od mlijeka* (Žagar, 1987, 1)
- *bijelo zamršeno bijelo* (Žagar, 1990, nepaginirano)
- *bijejele oči grožđa* (Žagar, 1990, 47)
- *ta lomna bježna voda* (Žagar, 1992, 2)
- *GUAR, zjenica tišinina* (Žagar, 1992, 19)
- *olujno lijepa magarice mala* (Žagar, 1996, 17)
- *lišće, ti više ne dišeš* (Žagar, 2000, nepaginirano)
- *božja voda – šaputava* (Žagar, 2008, 9)
- *pribošti za pamćenje* (Žagar, 2008, 12).

2.2. Sročne sintagmatske metafore

Sročne sintagmatske metafore se najčešće pojavljuju kao spoj pridjeva i imenica. Pridjevi koji se pojavljuju kao pokazatelj jednog od svojstava navedenih imenica nisu

prisutni kod Žagarove, već oni ukrasni koji su u stilistici često zvani epiteta. Temeljno načelo na kojem su oni postulirani je njihova semantička inkompatibilnost (značenjska nesnošljivost)³ s imenicom i Milorad Ćorac ih zove *metaforičkim epitetima* (Ćorac, 1982, 177). Taj bismo termin mogli upotrebljavati zbog znanstvenoga formalizma i lingvostilističke metaforološke tradicije, ali mislimo da je u ovom slučaju riječ o čistom prenošenju značenja kao definiciji metafore i da bismo ih mogli smatrati sintagmatskim sročnim metaforama koje su obilježene sintroaizmom (Pranjković, 2003, 75) koji u svojoj definiciji sadrži sintaktičku homofunkcionalnost. Često se događa da su ti pridjevi postponirani, što se može pripisati i usmenoknjiževnom i biblijskom stilu (pri čemu je drugi znatno utjecao na prvi) i inverziji kao bitnoj karakteristici stilski obilježenog reda riječi. Bit postponiranja u ovom konkretnom kontekstu je vjerojatno utjecaj baštinjenja elemenata diskurzivnih polja usmene književnosti i biblijskog teksta, ali pomnije razrađivanje toga je zasad izvan domašaja. Sročne sintagme u ruhu metafore dijelovi su sintaktički složenijih struktura (razlomljenih struktura u dijelu stiha i stihovnog članka) i teksta kao nadrečeničnog jedinstva. Primjeri za ovu kategoriju su:

- *beznožni ukleti sjever* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *ruke valovite* (Žagar, 1984, nepaginirano)
- *sunčana zarana lopta* (Žagar, 1987, 49)
- *mjesečeva ogrlica* (Žagar, 1990, nepaginirano)
- *bijeli odron* (Žagar, 1990, 35)
- *papirasta kora brezina* (Žagar, 1992, 48)
- *suzna jeka* (Žagar, 1996, 48)
- *pozaspale jabuke* (Žagar, 2000, nepaginirano)
- *drska abeceda* (Žagar, 2008, 28).

2.3. Sročne sintagmatske metafore s priložnom intenzifikacijom

Među sročnim sintagmatskim metaforama postoje one kojima je načinski prilog prvi član. Smatramo da takve metafore možemo smatrati intenziviranim sročnim metaforama jer prvi član modificira značenje prvog pridjeva ispred kojeg stoji i također prenosi značenje na njega, čime se cjelokupno metaforičko značenje pojačava. Takve se sintagme u tekstnom ustrojstvu ponašaju kao i sročne sintagme. Navest ćemo neke primjere:

³ Taj je termin usko vezan za Chomskyjeva gledišta oko semova pojedinih riječi (Chomsky, u: Marković, 89) i Znikine primjene te Chomskyjeve teorije na razrješavanje problema semantičkih ograničenja u sintaksi. (Znika, 2008, 103) Smatramo da je upravo kombinacija riječi nespojivih semova temelj nastanka metafore. Neprikladnim smatramo termin *neskladna metafora* (Antoš, 1974, 83) kao posebnu kategoriju metafore kod koje postoji značajna udaljenost semantičkih polja jer metafora nastaje u kodu nesklada semantičkih polja njezinih sastavnica, pa je zbog toga svaka metafora iz Antošičine lingvostilističke tipologije neskladna.

- *izvorno neotvorena ruža* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *precizno božja sva prozirna životinja* (Žagar, 1987, 76)
- *svježje odronjen dan* (Žagar, 1992, 25)
- *bijelo položena jajašca* (Žagar, 1990, 15)
- *fosilno lijepa šalice* (Žagar, 1992, 37)
- *olujno lijepa magarice mala* (Žagar, 1996, 17)
- *mekano pojastučena bol* (Žagar, 2008, 13).

2.4. Sintagmatske metafore nastale upravljanjem

Sintagmatske metafore nastale upravljanjem najviše su zastupljene među sintagmatskim metaforama. Najčešće je imenička sintagma u kombinaciji s pridjevom, tako da je najveći broj metaforičkih sintagmi tvoren kombinacijom sročnosti i imeničkog upravljanja. Ponašaju se identično kao i ostale sintagmatske metafore. Primjeri za to su:

- *tvrdno uzglavlje zida* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *tamna opna grožđa* (Žagar, 1984, nepaginirano)
- *glasanje zemlje četveronožne* (Žagar, 1987, 3)
- *nijemo izvorište neba* (Žagar, 1990, nepaginirano)
- *zajezerena glazba rečenica* (Žagar, 1990, 59)
- *čarobni sakupljači tišine* (Žagar, 1992, 37)
- *šikare jutarnjih novina* (Žagar, 1996, 17)
- *svemirska usamljenost stabljike* (Žagar, 2000, nepaginirano)
- *zastašujuća ugoda zavijutaka* (Žagar, 2008, 13).

Druga je skupina sintagmatskih metafora te tvorbe ona u kojoj su metafore rezultat glagolskog upravljanja. Kod njih su prisutni značenjska nesnošljivost i narušavanje valentnosti glagola (Samardžija 1988, 35) kao vrste riječi za koju mnogi smatraju da jedino posjeduje to svojstvo, a te su dvije kategorije tijesno međuovisne na način da promjena valencije uvjetuje promjenu značenja. (Samardžija, 1994, 50) Primjeri za to su:

- *utrnite ove darove* (jednovalentan glagol *utrnuti* u kombinaciji sa značenjski nesnošljivim izravnim objektom) (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *uljuljati vale* (jednovalentan glagol *uljuljati* u kombinaciji sa značenjski nesnošljivim objektom) (Žagar, 1996, 39)
- *odmaknite zvučnu sliku* (jednovalentan glagol *odmaknuti* u kombinaciji sa značenjski nesnošljivim objektom) (Žagar, 2000, nepaginirano).

U podskupinu sintagmatskih metafora nastalih glagolskim upravljanjem ubrajamo gramatičke kategorijalne glagolske metafore. (Tošović, 1995, 195) Kod njih se jedna

glagolska kategorija zamjenjuje drugom i time nastaju efektni stilistički obrati. Neki primjeri za to su:

- *buknula sam tajnu* (nevalentni, bezlični glagol *buknuti* pretvoren u prijelazni glagol) (Žagar, 1996, 17)
- *oljuštiti se* (pretvorba prijelaznog glagola u povratni) (Žagar, 2008, 24)
- *ti govoriš mene* (Žagar, 1990, nepaginirano)
- *pahuljati ju* (Žagar, 1992, 29).

Posljednja je podskupina ove skupine metafora ona koju čine leksikalizirane (mrtve) metafore (one su najčešće rezultat imenskog upravljanja) koje su često date u svom izvornom obliku (npr. *prozorsko krilo* (Žagar, 2008, 10), ali zna se dogoditi da i one budu "dometaforizirane". Primjeri za to su: *sijeda boja glasa*⁴ (Žagar, 1987, 49) (dometaforiziranje značenjski nesnošljivim atributom) i *naga činjenica* (Žagar, 1984, nepaginirano) (atribut *gola* zamijenjen je stilistički efektnijom varijantom u pjesničkom jeziku *naga*).

2.5. Metafore kao razlomljene strukture⁵ u dijelu stiha

Metafore koje proglašavam *razlomljenim strukturama stiha* (kako je objašnjeno u bilješci) složenije su sintaktičke strukture u koje su smještene sintagmatske metafore, a u njima prevladava metaforizacija nekog od dijelova gramatičkog ustrojstva. (Ćorac, 1982, 235) One se realiziraju na sintaktičkoj razini, a na tekstnoj dobivaju svoju apsolutnu realizaciju. Neki primjeri za to su:

- *ping – pong jeka nije* (inverzni metaforizirani imenski predikat) (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *kišobran ću razapeti* (inverzni metaforizirani izravni objekt) (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *treba čitati politički između redaka* (metaforizirane priložna oznaka načina i mjesta) (Žagar, 1987, 54)
- *bijela mrlja riječi snijeg* (metaforizirani atributni skup) (Žagar, 1996, 70)
- *nema se iskustvo vječnosti* (metaforizirani predikat i imenski atribut) (Žagar, 1990, 72)
- *okom prijeci tu udaljenost* (metaforizirani neizravni objekt) (Žagar, 1987, 35)

⁴ Ova bi metafora prema tipologiji Antice Antoš (Antoš, 1974, 83) pripadala grupi sinestezijskih metafora, ali osim što je možemo pribrojiti toj grupi, ona može biti i u grupi mrtvih metafora zbog svoje učestalosti i posvemašnje otrcanosti u suvremenom jeziku.

⁵ Termin *razlomljena struktura* upotrebljavam u nedostatku prikladnijeg termina. Naime, nije pronađen termin koji bi odgovarao ni u klasičnim teorijama slobodna stiha (Jurić, 2005) ni u aktualnim raščlambama pjesničke sintakse (kojom oskudijevam) (Bjelčević, primjenjujući aktualne teorije Dorote Urbanske, 2003). Pod tim terminom podrazumijevam "razlomljeni dio stiha veći od sintagme koji je rečenica, polurečenica ili izlomljena rečenica". (objašnjenje T. L.)

2.6. Metafore na razini stiha

Na višoj razini od razlomljenih struktura nalaze se metafore koje se prostiru na cijeli stih, ponekad se nastavljaju pomoću opkoračenja na drugi stih, a formalizam metaforizacije određenih dijelova gramatičkog ustrojstva se neprekidno pojavljuje kao i kod razlomljenih struktura. Te bismo metafore mogli smatrati čvršćim pjesničko-sintaktičkim jedinicama od razlomljenih struktura i one su najbliže nazivniku teksta u kojima se sve niže razine ovjeravaju. Navest ćemo neke primjere i objasniti što je metaforizirano:

- *mrtvi su lišće zeleno, užurbano* (metaforizirani dio imenskog predikata i drugi postponirani atribut) (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *pjesma je da nikad ne prestane* (metaforizirana predikatna rečenica) (Žagar, 1996, 45)
- *jer došla sam kao vuna nasmiješena* (metaforizirana priložna oznaka načina) (Žagar, 1990, 5)
- *ulicom išao moj dan* (metaforizirani subjekt) (Žagar, 1992, 19)
- *sol je gusta tamna krv* (metaforizirani imenski predikat i drugi atribut u imenskopredikatnom skupu) (Žagar, 1992, 35)
- *kad se sunce rađa* (metaforizirani predikat) (Žagar, 2000, nepaginirano)
- *polagana svjetlost krzma se* (metaforizirani atribut i predikat) (Žagar, 2008, 84).

2.7. Metafore u usporedbama

Ovaj pomalo proturječan naziv je vezan za onu vrstu struktura u kojima Žagarova nakon riječi *kao* (kao najtipičnijem usporednom prijedlogu⁶) donosi neku metaforizaciju. Što se tiče gramatičnog ustrojstva ekspresivnih rečenica, često je djelić *s kao* metaforizirana priložna oznaka načina. Izdvajamo ovu skupinu kao zasebnu jer smatramo da kod Žagarove postoji mnogo usporedbi i da su sve usporedbe “uređene” metaforama, što znači da su u službi metafora.⁷ Metafora i usporedba su u antičkoj retorici i dugoj stilističkoj i retoričkoj tradiciji bile tijesno povezane i metafora se često proglašavala “*kratkom poredbom*” što se pokazalo neispravnim, a to je lucidno zaključio Ante Stamać. On tvrdi da metafora implicira sličnost među predmetima svojim prenošenjem značenja, a usporedba ga eksplicira što su vidno dvije potpuno različite stvari. (Stamać, 1983, 68) Usporedba bi se slikovito mogla zvati “eksplicitnom metaforom”, gdje se sličnost dvaju

⁶ Određivanje vrste riječi kojoj pripada riječ *kao* je izrazito složeno i dvojbeno. Postoje argumenti da se radi o prijedlogu, čestici i vezniku, ali ovo nije mjesto na kojem bi se o tome trebalo raspravljati.

⁷ Figurativno ustrojstvo pjesničkog jezika Anke Žagar je poseban problem. Bazirali smo se na usporedbama i apostrofama zbog njihove frekventnosti i vidne metaforizacije. Nadamo se da bi neki možda skorašnji, pozitivističkom pedantnošću popraćen, uvid u figuraciju Žagaričina jezika mogao potvrditi ili se kritički suprotstaviti ovoj tezi kako je u njezinoj poeziji sve podređeno metafori kao temeljnom principu funkcioniranja teksta.

entiteta eksplicira riječju “kao” ili “poput”.⁸ Izdvojit ćemo neke primjere u kojima je usporedni dio podložan metaforizaciji:

- *pusti me da padam / kao lišće tijelo moje / kao snijeg / kao sir parmezan* (sastavnice *tijelo moje* su metaforizirane sastavnicom *lišće*, ta je sastavnica uspoređena sa *snijegom*, koji se značenjski povezuje s *padanjem*⁹, a snijeg je metaforiziran sastavnicom *sir parmezan*¹⁰) (Žagar, 1996, 36)
- *krepane kosti oglodane listje staračko / kao gole činjenice* (leksikalizirana metafora *gole činjenice* u usporedbi) (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *vjetar širi nosnice od tuge / od kuće do kuće kao / ljubavni prosjak* (sintagmatska sročna metafora s metaforiziranim pridjevom u usporednom dijelu) (Žagar, 1996, 67)
- *misao ples u nebo / čista ulica i kao zrcalo zaprepašteno* (sintagmatska sročna metafora s postponiranim, značenjski nesnošljivim pridjevom u usporednom dijelu) (Žagar, 1990, nepaginirano)
- *se jezero bilo zaspalo, se lice mu se sklopilo / kao dan, grafit poslušnog djeteta* (postponirani metaforizirani atributni skup “*grafit poslušnog djeteta*” nastao imeničkim upravljanjem i sročnošću koji metaforizira sastavnicu “*dan*”) (Žagar, 1990, nepaginirano).

2.8. Apostrofe – metafore

Apostrofa je jedna od temeljnih figura Žagaričina pjesničkog diskurza, definirana je kao uprisutnjenje nekog neživog entiteta u pjesničkome jeziku (Biti, 2001, 18), zvana je i metaforom zazivanja. (Solar, 1995, 78). U Žagaričinoj se poeziji štošta apostrofiraju (svijeća, aritmetika, botanika, lane, Tobija, Guar¹¹, tišina, galeb, nebnik, ...). Cilj nam

⁸ Ovo naglašavamo jer su oblici usporedbi znatno uniformniji od metafora i na tome je izgrađena njihova različitost i različiti stilski efekt značenjskog obrata koji karakterizira trope *per definitionem*.

⁹ Rečenice “*Sniježi.*” ili “*Pada snijeg.*” za standardni su jezik potpuno ovjerene. Njihova se stilističnost može samo kontekstualno provjeriti. Književnoumjetnički, poglavito pjesnički stil, bi preferirao rečenicu “*Sniježi.*”, diskurz vremenske prognoze (pretpostavljamo da bi se radilo o nekakvu hibridu znanstvenog i žurnalističkog stila) bi preferirao “*Pada snijeg.*” Rečenica “*Pada snijeg.*” se na prvi pogled može učiniti metaforičnom, ali uvidom u široko semantičko polje glagola “*padati*” jasno je da ona to nije.

¹⁰ *Snijeg* je metaforiziran sastavnicom *sir parmezan* i, usputno gledano, čini nam se da se radi o klasičnoj Žagaričinoj ingenioznoj metafori, ali smatramo da je ovo jedna od manje ingenioznih i začudnih metafora. *Sir parmezan* je najčešće riban i sličnost njega i snijega (u metaforičkom skoku) se dađe uočiti iz oblika sastavnice od koje su načinjeni.

¹¹ Guar je biće iz zbirke “*Guar, rosna životinja*”. O njemu postoje dvije dominantne teze; on može biti metafora Drugoga u izvorno lakanovski definiranu ozračju (Vuković, Pejaković, Mićanović) ili psihosinonim ratne zbilje (Bagić). Činjenica je da se zbirka pojavila u ratnom razdoblju 1992. i u njoj nalazimo mnoštvo motiva iz ratne zbilje i onoga što je definirano kao *ratno pismo*, što bi značilo da Žagarova nije potpuno ostala imuna na ratnu zbilju. Najnovija klasifikacija suvremene hrvatske lirike Pavla Pavličića (Pavličić, 2008) stavlja Žagaričino pjesništvo u dva tipa, a to je tip “*jezik*” koji nam je otprilike poznat i njegove zasade pratimo još od semantičkog konkretizma, a drugi je tip “*poezija*” u kojem se, doduše, spominje iskustvo ratne zbilje, ali

nije nabrajati apostrofe, definirati njihova semantička polja i odrediti njihovu funkciju i moć u pjesničkom diskurzu, već iznijeti one sastavnice apostrofa koje su metaforizirane i pokazati kako su i one uhvaćene u metaforičke mreže. Nekoliko je primjera za tu kategoriju:

- *okupaciju prostora* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *aritmetiko, polarna pustinja* (Žagar, 2008, 9)
- *okomico bez dlanova* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *svijećo – izgori ti haljina* (Žagar, 1996, 47)
- *olujno lijepa magarice mala* (Žagar, 1996, 35)
- *sniježiš sebe, prašino, zavjeso od očaja* (Žagar, 1996, 77)
- *jer si araukarijo ti si mir* (Žagar, 1987, 23).

2.9. Metafore u matrici “sastavnica (e) – sastavnica (e)”

U pjesničkom jeziku Anke Žagar postoje metafore u toj matrici. Crtica, služeći se zakonitostima hrvatskog pravopisa (Badurina, Marković, Mićanović, 2007, 73), bi u ovom slučaju imala funkciju donošenja neočekivane obavijesti, njezina naglašavanja i dodatne semantizacije, a to bi ujedno išlo u prilog unutarnjim ritmičkim pravilima inherentnim svakom pojedinom pjesničkom tekstu. Sastavnice ovakvoga tipa su metaforizirane. Neki primjeri za to su:

- *svijećo – izgori ti haljina* (Žagar, 1996, 47)
- *tijelo pjesme – kantica za ugašeno vrijeme* (Žagar, 1996, 68)
- *i opet se smanjujem – olovka* (Žagar, 2008, 13)
- *kiša, snijeg i ništa – učila govoriti* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *pikador – plesna retorika* (Žagar, 1992, 35)
- *žedaš me – mala kavina šalico* (Žagar, 1996, 72)
- *i svako buđenje – nova glad* (Žagar, 1990, 79).

3. Neologizmi

Neologizmi u pjesničkom diskurzu Anke Žagar su isključivo individualni (neologizmi autora) (Guilbert: u: Vujanić – Lednicki, 1987, 124), tj. okazionalizmi (Muhvić – Dimanovski, 2005, 6). Prevladavaju semantički neologizmi koje karakterizira jaka ekspresivizacija i time oni postaju bitnim semantostilemima u pjesničkom jeziku (Ljubenović, 1977, 128)¹². Svi neologizmi kod Anke Žagar sastavni su dijelovi nekih

---

Žagaričino pjesništvo smješta u prostor nastavljajućeg jezičnog iskustva. Nismo detaljnije razmišljali o ovom problemu i zato ćemo se distancirati od davanja nekih cjelovitijih sudova.

¹² Literatura o neologizmima nije pretjerano bogata, a o okazionalizmima gotovo da je i nema. Razlog vjerojatno leži u tome što svaki pojedini književni opus u kojem se tako nešto pojavljuje zahtijeva posebnu

većih metaforičkih sklopova, a i po pitanju semantike njihova tvorbenoga uzorka možemo zaključiti o njihovoj metaforičkoj prirodi¹³. U tabličnom ćemo prikazu izdvojiti tvorbene načine kojima nastaju neologizmi i neke primjere.

NEOLOGISTIČKE IZVEDENICE	
primjeri sufiksacije	samotnica, nigdina, sredica, pjesmište
primjeri prefiksacije	odtaknuti, ujezeriti, rasanjati
primjeri prefiksarno – sufiksarne tvorbe	podnebesje, međuprstje
NEOLOGISTIČKE SLOŽENICE	
primjeri srastanja	onaon, nemavremena, mjesečevaljuske ¹⁴
primjeri čistog slaganja	svetohrana, tamnosočno, noćnozeleno
primjeri složeno – sufiksarne tvorbe	strahopije, kukurozojedi

Objašnjenja neologizama:

- *samotnica* (“*da nemaš glavu i nosiš je / u obećanu zemlju samotnicu*”) (Žagar, 1983, nepaginirano) (Neologizam se pojavljuje kao apozicijska metafora biblijskog intertekstualnog umetka¹⁵, a izvankontekstualno se može shvatiti kao imenica tvorena sufiksom *-ica* od pridjeva samotan. Taj je sufiks čest u tvorbi ženskih mocijskih parnjaka. Muški bi rod bio *samotnjak*, a ženski *samotnica* što je gramatički neovjereno s gledišta standardnog jezika, ali se u pjesničkom jeziku aktivira i čini izvrsnu leksemu metaforu.)
- *nigdina* (iz *šuma dušine nigdine*) (Žagar, 1992, 39) (Neologizam se pojavljuje u okviru sintagmatske metafore tvorene kombinacijom sročnosti i imeničkog upravljanja, a izvankontekstualno ga možemo tumačiti kao analošku tvorbu prema uzorku “*nizina, dolina*”, čime je metaforički potencijal sufiksacije priloga sufiksom *-ina* za dobivanje mjesnog značenja pojačan.)
- *sredica* (“*drhtava sredica*”) (Žagar, 1983, nepaginirano) (Izrazito čest neologizam koji vjerojatno ima značenje sredine kao središta i srži.)
- *pjesmište* (“*ovo pjesmište je postava*”) (Žagar, 2008, 15) (Neologizam tvoren sufiksom *-ište* koji označava mjesnu imenicu, što je uvjet nastanka metaforičkog leksema.)

razradu. O metaforičnosti okazionalizama u kontekstu (čime se trenutno bavimo), ali i izvan konteksta, tj. o njihovim mogućim metaforičkim potencijalima nismo našli radova.

¹³ Primjerice, neologizam *onaon* (kao naslov jedne Žagaričine pjesničke zbirke) (Žagar, 1984, nepaginirano) nastao je srastanjem, a može predstavljati leksemu metaforu za androgina, kao biće koje simbolizira kozmičko prajedinstvo muškarca i žene.

¹⁴ Ovaj neologizam Bagić u “*Živim jezicima*” (Bagić, 1994, 112) tretira kao korespondentnu složenicu.

¹⁵ O polidiskurzivnim interferencijama u pjesničkom diskurzu Anke Žagar bit će riječi u 5. poglavlju.

- prefiksalni neologizmi dobivaju metaforičke potencijale zbog kolizije semantike svojih prefikasa i tvorbenih osnova
- prefiksarno – sufiksalni neologizmi referiraju na već poznate entitete i samo ih poetski imenuju (Mukařovský, 1986, 47)
- sve neologističke složenice počivaju na spajanju značenjski nespojivih leksema, i to je, kako je naglašeno, jedan od uvjeta nastanka metafore.

4. Interpunkcijski znakovi u desemantiziranu ozračju

Najvažniji interpunkcijski znak u Źagarićinoj poeziji je zarez.¹⁶ On je desemantiziran ili, preciznije rećeno, resemantiziran, što mu daje stilistićku vrijednost. Resemantiziranje pravopisnih znakova koje se ogleda u njihovoj nepravilnoj uporabi neki smatraju metaforom. (Ćorac, 1982, 215) Problem se javlja što je u stilistićkoj tradiciji raspodjele figura uvriježen naziv za to *pravopisna figura*. Smatramo da je *pravopisna figura* ispravan terminus technicus, ali slažemo se s Miloradom Ćorcem da se kontekstualno obilježena nepravopisna, a time i stilistićka vrijednost nekog interpunkcijskog znaka moųe obilježiti kao moguća metafora jer svaki pravopisni znak u nekoj od svojih standardiziranih pravopisnih funkcija ima svoje znaćenje koje se mijenja prebacivanjem u neku drugu funkciju, a samu promjenu znaćenja, kako je prije naglašeno, moųemo objasniti kao metaforićku. Moųuća rješenja oko stilistićke upotrebe interpunkcije u kompleksnom diskurzivnom polju knjiųevnoumjetnićkog stila predloųila je Lada Badurina lucidno iznjedriviši nekoliko modela takve uporabe. (Badurina, 1996, 190)¹⁷ Model superiornosti poetićeke norme jezićnoj smatramo najpodobnijim za moųući odgovor na pitanje oko statusa interpunkcije u poeziji Anke Źagar. Tomu je tako jer je Źagarićin pjesnićki jezik jedna od moųućih subverzija tradicionalnih gramatićkih (naroćito sintaktićkih) i semantićkih naćela¹⁸, a upotreba interpunkcije dolazi u skladu s tim. Ono što moramo naglasiti je to da su Źagarićini pjesnićki radovi obilježeni snaųnim osjećajem za ritam¹⁹ i ta se nepravopisna interpunkcija izrazito kvalitetno kombinira s ritmo-melodijskim naćelom.²⁰ Iznijet ćemo nekoliko primjera za navedene kategorije, ali da bi se stekao potpuni uvid u to, potrebno je proćitati Źagarićine pjesme u cijelosti:

¹⁶ Uz zarez, veliku vaųnost ima i toćka, ali o njoj će biti rijeći u poglavlju o parcelacijama.

¹⁷ Modeli koje autorica nudi su: smanjena upotreba ili pojaćana frekvencija upotrebe interpunkcijskih znakova, slobodna uporaba, uporaba u funkciji psiholoųke karakterizacije lika, poetsko opredmećenje i poetića norma spram jezićne. (Badurina, 1996, 195 – 206)

¹⁸ U ovom slućaju semantićkih naćela mislimo na dogovor oko znaćenja jer je semantika najfluidniji dio gramatićkoga ustrojstva nekog jezika.

¹⁹ Za ritmićeke analize nema mjesta u ovome radu, ali to bi bila izuzetno zanimljiva i sloųena tema zbog kompleksnosti ritma kojim su, jednim dijelom, vješto objedinjene hermetićeke sintaktosemantićeke strukture.

²⁰ Ritmo-melodijsko naćelo se veųuje za intonaciju, logićku pauzu i rećenićni naglasak, a u jakoj je vezi i s logićeke-semantićkim tipom interpunkcije. (Badurina, 1996, 57) Intonacija je najvaųniji segment ritmo-melodijskog naćela raspodjele interpunkcijskih znakova i ona stoji u jakoj vezi sa semantićkom (Hagėge, 1995, 37), a definira se kao "*skup modulacija koje zahvaćaju svaki slijed rijeći*". (Hagėge, 1995, 36)

- *ti, najsebesvjetlija, zvijezdo / ti, obična, ljubavna, prašino* (Žagar, 2008, 28)
- *i kiša, bila je, ona, rekla je* (Žagar, 1996, 35)
- *i zemlja mi, teče pod nogama / kao čista, ljubavna pjesma* (Žagar, 1996, 7)
- *otrnjen, umri i, poteci, mir / ulje, umri i, budi da jesam / mir / bijelo meso glasa* (Žagar, 1990, nepaginirano)
- *sići ću dublje kad stanem, još ne* (Žagar, 1987, 103)
- *da imam koru drvenastu, ugarak po / dlanima, što tama nisam trpkava / zgrudana, će te tvoje žute* (Žagar, 1987, 45).

5. Parcelacije

Kako je naznačeno u prethodnom poglavlju, točka je jedan od interpunkcijskih znakova koja je resemantizirana u pjesničkom diskurzu i time joj je pridana vrlo značajna stilistička vrijednost. Bitno je naglasiti da se točka ne može promatrati u okviru stilističkih modela upotrebe interpunkcije, već joj se mora prići s gledišta parcelacije kao jedne od bitnijih sintaktostilističkih kategorija.²¹ Parcelacije koje su prisutne u Žagaričinu pjesničkom tekstu su pozicijskog tipa jer se postponiraju u odnosu na glavni dio stihovne sintaktičke strukture, a mogu se promatrati također u kontekstu ritmo-melodijskoga načela interpunkcije. To se može osjetiti prilikom čitanja pjesničkih uradaka, a i potvrditi analizom naglasnog sustava njezine *poetske gramatike*²². Nije nam cilj razrađivati parcelacije i određivati koji se dio rečeničnoga ustrojstva parcelirao, već naglasiti da samu činjenicu parcelacije, tj. parcelirani dio i desemantiziranu točku²³ možemo smatrati potencijalnim metaforama i iz toga kuta pokazati kako je to jedan od bitnih elemenata metaforičnosti pjesničkoga jezika. Primjeri parcelacije su:

- *i tama ti. poletjela je iz očiju* (Žagar, 1996, 10)
- *noć. bijeli odron. nema se iskustvo vječnosti.* (Žagar, 1990, nepaginirano)

²¹ Problem parcelacije nije zahvaćen kompleksnijim teorijskim alatom i literatura o tom problemu je izrazito skromna. Baveći se parcelacijama u djelu Miloša Crnjanskog, Milorad Radovanović je definira kao “organizaciju jezičnog iskaza u kojem se drastično narušavaju neki tradicionalni oblici rečenične strukture”. (Radovanović, 1990, 118)

Marina Katnić-Bakaršić u nadasve detaljnom i opsežnom priručniku “Stilistika” na Radovanovićevu tragu daje definiciju kako se *jedna rečenica može realizirati pomoću parcelacije više njezinih jedinica*. Oboje se slažu kako se parcelati mogu podijeliti na intonacijske i pozicijske i kako je parcelat sintaksno uvjetovan baznom komponentom. (Katnić-Bakaršić, 2000, 263–264., Radovanović, 1990, 118.) Radovanovićev je rad jedini detaljniji rad o tome koji se članovi rečeničnoga ustrojstva mogu parcelirati i na koje načine je to učinjeno kod Crnjanskog, a bez obzira na taj, kontekstom čvrsto ograđen primjer, nudi moguća rješenja kako pristupiti parceliranju kao sintaktostilističkoj pojavi.

²² Termin preuzet iz knjige lingvističara Dušana Jovića “Jezički sistem i poetska gramatika”.

²³ Naglašeno je u prošlom paragrafu da nepravilna upotreba interpunkcijskog znakovlja može biti shvaćena kao metafora. (Ćorac, 1982, 215). Parcelirani se dio također može shvatiti kao vid metafore zbog prenošenja značenja s glavnoga dijela na njega i dobivanja veće stilističnosti.

- *vjetar je vjetar je. blizina* (Žagar, 1990, nepaginirano)
- *moja mala naušnica. moja mala tišina.* (Žagar, 1990, 5)
- *zvona tresu se. snijeg. onaon* (Žagar, 1987, 43)
- *takva je. u dijalektu. ona gitara crna* (Žagar, 1987, 30)
- *vunara. van koraknuta / iris. tvoje hladno srce* (Žagar, 1987, 27).

6. Polidiskurzivne interferencije

Polidiskurzivnost je jedna od najvažnijih kategorija kojom je obilježena poezija Anke Žagar, a vezuje se za postmodernistička iskustva, tj. jedna je od smjernica kojom se to iskustvo ovjerava. Polidiskurzivnost²⁴, kategorija miješanja raznih tipova diskurza u semiotičke mreže pjesničkog teksta, većim je dijelom ostvarena iluminativnim tipom citatnosti. (Oraić Tolić, 1988, 102) Problemska uporišta polidiskurzivnih interferencija su uklapanje “odvjetaka” raznih diskurzivnih struktura i njihova resemantizacija, a time i metaforizacija u cjelovitosti značenjskog stroja pjesničkog teksta. Neki se citat može uvesti u strukturu teksta i neresemantiziran, ali on se u strukturi očitava u sveopćim metaforičkim “turbulencijama”. Izdvojit ćemo diskurzivna polja koja premrežavaju pjesnički diskurz Anke Žagar i navesti za svaki primjere.

Diskurz hrvatske pisane književnosti

- *imala sam ruke nevinije / od vesne parun* (Žagar, 1987, 68)
- *krleža po ulicama plače skuplja / mrak u pregaču od papira* (Žagar, 1987, 52)
- *pčela po bedemu / saća hodila kao nikola šop po rubovima svemira* (Žagar, 1984, nepaginirano)
- *đuro je martić poludio*²⁵ (Žagar, 1984, nepaginirano)

Diskurz hrvatske usmene književnosti

- *žice je za bijele janjce / prste svoje snijela* (Žagar, 1987, 33)
- *i tko te je slao donijeti mi vode kad sam sav glas žetelica / požnjela* (Žagar, 1987, 50)
- *i tigar je gar / srebrna kaplja od kamena*²⁶ (Žagar, 1992, 27)
- *nebotres kraljevića marka* (Žagar, 1983, nepaginirano)

Diskurz svjetske književnosti

- *kugla. duboka i sama.* (Žagar, 1990, nepaginirano)
- *gospodine bukowski / isplazite se vi, o vaš jezik je krastavac* (Žagar, 1987, 49)

²⁴ Pjesnička zbirka “*Zemunice u snu*” (Žagar, 1987) je paradigma polidiskurzivnosti. U ostalim je zbirkama ona također prisutna, ali u manjoj mjeri.

²⁵ Ovaj je citat jedan od rijetkih primjera intrasemiotičkih citata koji nije resemantiziran.

²⁶ U diskurz hrvatske usmene književnosti mogu se ubrojiti i pridjevsko postponiranje (u sintagmi “*imenica + pridjev*”) i sintagme “*imenica + od + imenica u genitivu jednine*”.

Diskurz lingvistike i književne teorije

- *posjednuta je / nulta metafora* (Žagar, 1987, 27)
- *molekula poiesisa* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *vabi fabulica okata* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *uzrujana diskurzivnost / na jutarnjem asfaltu* (Žagar, 1996, 20)
- *leit – motiv javne govornice* (Žagar, 1987, 15)
- *nesretno žensko pismo* (Žagar, 1987, 76)

Biblijski diskurz

- *rosa je voda sol i srebro Ave Maria* (Žagar, 1987, 45)
- *da nemaš glavu i nosiš je / u obećanu zemlju samotnicu* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *i grad je opet mlad grad / kao isus krist prije križanja svog puta* (Žagar, 2008, 16)
- *probiti zemljanu polutku i olujnu zemlju / iz starog zavjeta* (Žagar, 1987, 89)
- *drhtava utroba amena* (Žagar, 1987, 61)
- *iskoni bje mlijeko* (Žagar, 1987, 9)
- *stado bijelih psalama* (Žagar, 1992, 39)

Diskurz religijske, mitologijske i folklorne simbolike

- *kletvena lađica jasena*²⁷ (Žagar, 1987, 61)
- *ti si volooki herin muž* (Žagar, 1987, 100)
- *?gdje varadar lukavi Odisej / odsjedi radno vrijeme* (Žagar, 1987, 15)
- *breze breze blesulje, te rahle žene slavenske*²⁸ (Žagar, 1987, 76)
- *neimaština ognja inspiracijskoga*²⁹ (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *lađari vuku muku svoju*³⁰ (Žagar, 1983, nepaginirano)

²⁷ Ova sintagmatska metafora je generirana iz folklorne simbolike jasena u sjevernoj Europi. Ta je simbolika izrazito ambivalentna; jasen je simbol plodnosti, ali sadrži i magične moći, tj. prijeti, odnosno sadjenjem jasena gubi se muški član obitelji ili žena rađa mrtvorodenu djecu. (Chevalier, Gheerbrandt, 1994, 222)

²⁸ Vezivanje djevojaka i breza je prisutno u ruskom folkloru u kojem breza kao sveto drvo simbolizira proljeće ili djevojku, a brezom se naziva poznati ženski zbor sastavljen isključivo od djevojaka. (Chevalier, Gheerbrandt, 1994, 62)

²⁹ Ova je metafora generirana iz predodžbe vatre kao snage duha koja dolazi iz hinduizma. (Chevalier, Gheerbrandt, 1994, 738)

³⁰ Predodžba lađe kao muke je vezana za opću simboliku lađe. (Chevalier, Gheerbrandt, 1994, 340)

Diskurz “mrtvih jezika”

- *rasprodaja memento mori* (Žagar, 1987, 90)
- *laka ti vremenitost*³¹ (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *zora je kora je kora est* (Žagar, 1990, nepaginirano)
- *krotitelj tisonšte oblačnih mornarića* (Žagar, 1987, 67)

Diskurz povijesti umjetnosti

- *tako me boli u tvom zrcalu, giorgione* (Žagar, 1987, 79)
- *cрта je moja prva noć. (...) gal je crta moja.*³² (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *uzbilji, kočijašu triptiha / sunce ti zalazi za šešir / sunce ti je slijepa zora / i lažno zenitovanje* (Žagar, 1987, 17)

Diskurz filmske umjetnosti

- *fasbinder snima tvoju blagu sjenku* (Žagar, 1987, 61)
- *cigani lete prema nebu i hej stigili su* (Žagar, 1987, 24)
- *kao miloš je forman bacio / raspetog sebe u sjajni filmski trenutak* (Žagar, 1996, 41)

Politološki diskurz

- *nezavisna država iglica* (Žagar, 1990, 32)
- *ti vise po oknima zavjese / apolitičke moje zastave* (Žagar, 1987, 45)

Muzikološki diskurz

- *zgužvana šaka četvrtinke / pleše armirana u notnom crtovlju* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *antun gustav mahler i umorni klarinet – van* (Žagar, 2008, 16)

Fizikalni diskurz

- *titrajno područje daha* (Žagar, 1996, 23)
- *bestežinski prostor tvog džepa* (Žagar, 1990, 42)

Psihološki diskurz

- *osjećaj je smrskana slikovnica* (Žagar, 1996, 20)

³¹ Ovaj je primjer uzet jer se nalazi u metaforičkoj intertekstualnoj (citatnoj) relaciji s natpisima s rimskih nadgrobnih ploča “*Sit tibi tera levis.*” (“*Laka ti bila zemlja.*”)

³² Sastavnica “*Gal*” je aluzija na poznatu grčku helenističku skulpturu “*Gal na umoru.*”

Biološki diskurz

- *neppravilna pigmentacija dana i noći* (Žagar, 1990, 59)
- *zrenjem ptica* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *molitva si ti araukarija* (Žagar, 1987, 23)
- *igralište je ostarjelo, nema nema osteina* (Žagar, 2008, 15)

Matematički diskurz

- *i tvoj put asimptota je* (Žagar, 1987, 33)
- *nago runo, jednadžba od dviju nepoznanica* (Žagar, 2008, 93)

Kemijski diskurz

- *suha destilacija neba* (Žagar, 1990, 79)

Astronomski diskurz

- *nijemo izvorište neba* (Žagar, 1990, nepaginirano)
- *tiha topla granica neba* (Žagar, 1990, nepaginirano)

Trgovački diskurz

- *poklopci ispuhnu rok trajanja* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *uključeno u cijenu zraka* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *jedna velika brutto suza* (Žagar, 1992, 43)
- *ta doživotna, konvertibilna pahulja* (Žagar, 1996, 32)

Reklamni diskurz

- *rostfrei NN pozdravlja / ruže na državnom travnjaku* (Žagar, 1987, 79)
- *otiči će, evo, već odlazi fleka / od olovke od kemijske, od smijeha masna* (Žagar, 2008, 30)

Razgovorni (kolokvijalistički) diskurz

- *je pa kaj* (Žagar, 1984, nepaginirano)
- *neka ga* (Žagar, 1996, 35)
- *ljubljen u zdrav mozak* (Žagar, 1983, nepaginirano)
- *sorry / ali namjerno jesam / oplijevila se / a koga ću* (Žagar, 2008, 42)

7. Zaključak

Ovaj rad bismo mogli shvatiti kao prijedlog moguće stilografije pjesničkog teksta Anke Žagar i ključ njegova razrješavanja i razumijevanja. Metafora kao temeljni princip funkcioniranja pjesničkog teksta kombinirana je, tj. u nju su utkani ostali stilografski elementi koji su izdvojeni kao najbitnije za Žagaričinu poetiku. Sve su metafore dijelovi sintaktičkih i semantičkih struktura koje čine ovu poeziju, a sve je u cjelini priključeno u tekst kao glavno sidrište. Neizmjernu važnost imaju sve kategorije koje, kontekstualno uključene na tok metafore po načelu horizontalne izotopije teksta, čine i upotpunjuju diskurzivnu matricu. (Bračič, Fix, Greule, 2001, 21) Svaka metafora provocirajući nestanak nove metafore pretvara se u tekstualnu sekvencu iz koje se može generirati beskonačno novih značenja. Tako ni same pjesme Anke Žagar ne završavaju jer je mogućnost nove metaforizacije uvijek dobrodošla, ali sve da ritam bude u redu i da pjesma ne ode *v rit* (Žagar, 1987, 56), kako bi u metatekstualnu nadahnuću naglasila Žagarova. Ritam je, naravno, jedna od kategorija koja bi se mogla potanko teorijski obraditi, kao i svaki pojedini element uključujući i one koji su ovdje dotaknuti jer svaka moguća interpretacija isprovocirana teorijskom pozicijom interpreta miče referentnu točku s jednog na drugo uporište pjesničkog pisma i otvara veliki broj novih interpretacija. Time se proces čitanja usložnjava i tendira k stalnom dopunjavanju i preispitivanju starih i novi polazišta. Što nakon toga preostaje? Možda samo književni hedonizam u pjesmi ingeniozne metaforike, a i uživanje u tekstu, briljantno zaključuje Roland Barthes, je najčešće stilističko. (Bart; cit. po Katnić-Bakaršić, 2001, 374.)

DODATAK – PROVJERA MODELA

Prijedlog stilističke interpretacije poezije Anke Žagar primijenit ćemo na pjesmi “*Golubova lađice, raduj se*”. (Žagar, 1996, 7)

GOLUBOVA LAĐICE, RADUJ SE
 golubova lađice, raduj se
 pogledaj oči, podigni me
 osmijeh, runska vuna pahulja
 evo, sva ti prozirna
 raduj se, katedrala je zanjihana
 od duše topla štalčica, raduj se
 golubova lađice, raduj se
 bijah ti nijema usna harmonika
 sve mi je rekao, sve mir mi rekao
 raduj se, saharo, tamo sam ljubila
 knjige su mrtve kuće, dijete

lista zidove: bijelo, bijelo
i zemlja mi, teče pod nogama
kao čista, ljubavna pjesma
golubova lađice, raduj se
ljudsko lice, ah lice oraha
uzdrhti mu bijeli mrak, drhti
dijete, koga si taknulo
da šumi mir, šumi mir
moje raspucane usnice, bože
odgovori meni, kuda idu tvoje
prosjane ulice, da prste ove mi
nesretne mornariće, zazibavaš noćas
u mir, jezeraste dlanove, mir
i tiho dišeš, svemir spava
razvucimo to preko cijelog grada
golubova lađice, iz prsiju snijeg
ma daj, izraduj se

Cijela je pjesma obilježena sročnom sintagmatskom metaforom “*golubova lađica*” koja najvjerojatnije dolazi iz kršćanskog kulturnog kruga gdje je golubica simbol emanacije Duha Svetoga, a pridijevaju joj se svojstva čistoće i bezazlenosti. (Chevalier, Gheerbrandt, 1994, 169) Ona se u pjesmi apostrofira u prvom, sedmom, petnaestom i dvadeset i sedmom stihu. U drugom je stihu metaforizirana glagolima “*pogledati*” i “*podići*”. Entitet “*osmijeh*” je metaforiziran sročnom sintagmatskom metaforom “*runska vuna*” koja je ujedno metafora i za susjedni entitet “*pahulja*”. U razvijenoj metafori “*katedrala je zanjihana / od duše topla štalčica*” sastavnica “*katedrala*” je metaforizirana glagolom “*zanjihati*” i složenom sintagmatskom metaforom “*od duše topla štalčica*”. Metaforom na razini stiha “*bijah ti nijema usna harmonika*” metaforizira se *golubova lađica*. U desetom se stihu dominantna metaforička sintagma poetski imenuje entitetom “*sahara*” i nastavljaju se metaforizacije ostalih entiteta po horizontalnoj izotopiji teksta. (“*šumi mir / moje raspucane usnice*”, “*ljudsko lice, ah lice oraha*”, “*da prste ove mi / nesretne mornariće*”, “*u mir / jezeraste dlanove*”). Prevladavajuće nepravopisno stavljanje zarezova u službi je metafore i ritmo-melodijskog načela, a od tipova metaforizacije postoji metafora u usporedbi (“*zemlja mi, teče pod nogama / kao čista, ljubavna pjesma*”) i jednom kategorijalnom glagolskom gramatičkom metaforom (“*uzdrhti mu*”).

Izvori

- Žagar, Anka (1983), *Išla i. sve zaboravila*, Goranovo proljeće, Zagreb.
- Žagar, Anka (1984), *Onaon* (s grafikama Dalibora Jelavića), Zbirka Biškupić, Zagreb.
- Žagar, Anka (1987), *Zemunice u snu*, Mladost, Zagreb.
- Žagar, Anka (1990), *Bešumno bijelo* (s grafikama Ljubomira Strahova), Zbirka Biškupić, Zagreb.
- Žagar, Anka (1990), *Nebnice*, Mladost, Zagreb.
- Žagar, Anka (1992), *Guar, rosna životinja*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Žagar, Anka (1996), *Stišavanje izvora*, Meandar, Zagreb.
- Žagar, Anka (2000), *Male proze kojima se kiša uspinje natrag u nebo* (s grafikama Nevenke Arbanas), Zbirka Biškupić, Zagreb.
- Žagar, Anka (2008), *Stvarnice, nemirna površina*, Meandar, Zagreb.

Literatura

- Antoš, Antica (1974), *Osnove lingvističke stilistike*, Školska knjiga, Zagreb.
- Badurina, Lada (1996), *Rečenica i interpunkcija* (doktorska disertacija), Zagreb.
- Badurina, Lada – Marković, Ivan – Mićanović, Krešimir (2007), *Hrvatski pravopis*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Bagić, Krešimir (1994), *Živi jezici*, Naklada MD, Zagreb.
- Biti, Vladimir (2001), *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Bjelčević, Aleksandar (1998. / 1999.), *Svobodni verz*, Jezik in slovstvo, god. 43, br. 6, str. 210 – 225.
- Bračič, Stojan – Fix, Ulla – Greule, Albrecht (2006), *Textgrammatik, Textsemantik, Textstilistik: ein textlinguistisches Repetitorium*, Filozofska fakulteta. Oddelek za germanistiko za nederlanistiko in skandinavistiko, Ljubljana.
- Chevalier, Jean – Gheerbrandt, Alain (1994), *Rječnik simbola*, Mladost, Zagreb.
- Čulić, Zjena (1994), *Čovjek, metafora, spoznaja*, Književni krug, Split.
- Ćorac, Milorad (1982), *Metaforski lingvostilemi*, Privredno-finansijski zavod, Beograd.
- Hagège, Claude (1995), *Struktura jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Hocke, Gustav Rene (1984), *Manirizam u književnosti: alkemija jezika i ezoterično umijeće kombiniranja*, Cekade, Zagreb.
- Jović, Dušan (1985), *Jezički sistem i poetska gramatika*, BIGZ, Jedinstvo, Sarajevo.
- Jurić, Slaven (2005), *Suvremene teorije slobodnog stiha: mitovi i mogućnosti teoretskog pristupa*, Umjetnost riječi, god. 49, br. 3/4, str. 181 – 228.

- Katnić-Bakaršić, Marina (2001), *Stilistika*, Ljiljan, Sarajevo.
- Kovačević, Marina (1998), *Poetika mijena: poetički obzori suvremenoga hrvatskog pjesništva*, Izdavački centar, Rijeka.
- Lakoff, George – Johnson, Mark (2003), *Metaphors We Live By*, University of Chicago Press, Chicago.
- Lakoff, George – Turner, Mark (1989), *More than a Cool Reason: a field guide to a poetic metaphor*, University of Chicago Press, Chicago.
- Lanović, Nina (2001), *Prijedlog lingvističko – stilističkog pristupa analizi književnog (pjesničkog) teksta*, *Suvremena lingvistika*, god. 27, br. 1 – 2.
- Ljubenović, Krsta (1977), *Prilozi iz semantike i semantostilistike hrvatskosrpskog jezika sa vežbama*, Dečje novine, Gornji Milanovac.
- Marković, Ivan (2007), *Pridjev kao vrsta riječi (oprimgjereno hrvatskim)*, (doktorska disertacija), Zagreb.
- Milanja, Cvjetko (1991), *Doba razlika*, Stvarnost, Zagreb.
- Mrkonjić, Zvonimir (1971), *Suvremeno hrvatsko pjesništvo*, Kolo, Zagreb.
- Muhvić-Dimanovski, Vesna (2005), *Neologizmi: problemi teorije i primjene*, Filozofski fakultet, Zavod za lingvistiku, Zagreb.
- Mukařovskyy, Jan (1986), *Struktura pesničkog jezika*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo.
- Oraić Tolić, Dubravka (1990), *Teorija citatnosti*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb.
- Pavličić, Pavao (2008), *Mala tipologija moderne hrvatske lirike*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Pranjković, Ivo (2003), *Jezik i beletristika*, Disput, Zagreb.
- Radovanović, Milorad (1990), *Spisi iz sintakse i semantike*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci.
- Radenković, Ljubiša (1974), *Lingvostilistika i strukturalizam u nauci o književnosti i nastavi književnosti*, Zavod za izdavanje udžbenika, Beograd.
- Samardžija, Marko (1988), *Razdioba hrvatskih glagola po valentnosti*, RSZF, god. 23, br. 1 – 2, str. 35 – 46.
- Samardžija, Marko (1994), *Valentnost i semantičke mijene hrvatskih glagola*, *Fluminensia*, god. 6, br 1 – 2, str. 49 – 53.
- Solar, Milivoj (1995), *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb.
- Stamać, Ante (1983), *Teorija metafore*, Znaci, Zagreb.
- Tošović, Branko (1995), *Stilistika glagola*, Wuppertal, Lindenblatt.
- Velčić, Mirna (1987), *Uvod u lingvistiku teksta*, Školska knjiga, Zagreb.
- Vujančić-Lednicki, Mirjana (1987), *Neologizmi kao stilistička značajka poetskog jezika Borisa Viana*, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, god. 26, sv. 2, str. 123 – 137.

- Vuković, Tvrtko (2004), *Svi kvorumaši znaju da nisu kvorumaši*, Disput, Zagreb.
- Vuletić, Branko (1999), *Prostor pjesme*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb.
- Vuletić, Branko (2005), *Fonetika pjesme*, FF pres, Zagreb.
- Znika, Marija (2008), *Sintaksa i semantika*, Pergamena, Zagreb.
- Žic-Fuchs, Milena (1992), *Konvencionalne i pjesničke metafore*, *Filologija* 20 – 21, str. 585 – 595.

SUMMARY

Tin Lemac

RAIN SNOW AND NOTHING – LEARNING TO TALK (SEWING THE TEXT WITH METAPHOR IN THE POETRY OF ANKA ŽAGAR)

The propose of stylography of the poetic text of Anka Žagar is modeled in this article. We proved that metaphor is main principle of his generating and functioning. It is defined that stylistic elements like types of metaphors, neologisms, desemantized interpunction, parcelations and discursive interferentions are parts of the metaphorical nets of the text that grow in the manner of horizontal isotopy.

Key words: *metaphor; neologism; poetic text; horizontal isotopy*